

Innst. 376 S

(2011–2012)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument 8:167 S (2010–2011)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Anders Anundsen og Jan Arild Ellingsen om at Riksrevisjonen foretar en særskilt undersøkelse av anskaffelsesprosessen og grunnlaget for valget av Joint Strike Fighter (JSF) (F-35)

Til Stortinget

Sammendrag

Stortingsrepresentantene Anders Anundsen og Jan Arild Ellingsen fremmet 17. juni 2011 følgende forslag:

«Stortinget ber Riksrevisjonen foreta særskilt undersøkelse av anskaffelsesprosessen og grunnlaget for valget av nye kampfly og legge resultatet frem for Stortinget.»

Forslagsstillerne begrunner forslaget med at det kan stilles spørsmål ved om Stortinget har fått fremlagt riktig informasjon da vedtaket om valg av nye kampfly ble tatt. Det vises til at Stortinget ikke har fått fremlagt beregningsgrunnlaget eller fått innsyn i de prosessene som førte til regjeringens anbefalte kampflyvalg.

Forslagsstillerne viser til at kampflykjøpet er Norges største enkeltstående offentlige innkjøp noensinne, og at det er viktig at det ikke hviler alvorlige anklager eller mistanker mot prosessen som har ført frem til valget av nye fly.

På dette grunnlaget mener forslagsstillerne det er behov for å sikre en objektiv gjennomgang av anskaffelsesprosessen og regjeringens informasjon til Stortinget. Det vises til at Stortinget i plenum kan pålegge Riksrevisjonen å sette i gang særlige undersøkelser,

og til at det er foretatt ulike former for gjennomgang av prosessen med å anskaffe kampfly i blant annet Danmark og Canada.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, Martin Kolberg og Marit Nybakk, fra Fremskrittspartiet, lederen Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Øyvind Vaksdal, fra Høyre, Per-Kristian Foss, fra Sosialistisk Venstreparti, Hallgeir H. Langeland, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, fra Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold, og fra Venstre, Trine Skei Grande, viser til at Stortinget tidligere i forbindelse med behandlingen av Innst. S. nr. 299 (2008–2009), jf. St.prp. nr. 36 (2008–2009), har vedtatt kjøp av jagerfly av typen Joint Stright Fighter (JSF) (F-35). Økonomisk ramme for kjøp av 56 fly med tilhørende våpen og logistikkstøtte ble da anslått til om lag 42 mrd. kroner. Senere varslet regjeringen i Prop. 1 S (2010–2011) at anskaffelseskostnadene for samtlige jagerfly av typen F-35 var beregnet til om lag 52 mrd. kroner (nåverdi 2011-kroner). Regjeringen forklarte differansen med prisøkning, endringer i valutakurser og økt flypris.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, finner det ikke riktig at Riksrevisjonen nå pålegges å sette i gang særlige undersøkelser rundt anskaffelsesprosessen. Begrunnelsen er at Riksrevisjonen ikke har praksis for å gjøre slike forhåndsrevisjoner, selv om Stortinget i plenum kan pålegge Riksrevisjonen å sette i gang særlige undersøkelser.

Komiteen vil vise til at det har vært kostnads-overskridelser ved en del forsvarsanskaffelser og forsvarsprosjekter, som for eksempel Golf/LOS-prosjektet og ved anskaffelsen av fregatter. Det vises også til den såkalte NOBLE-saken, jf. Innst. 169 S (2010–2011).

Komiteen understreker viktigheten av, og forutsetter at regjeringen har kontroll på kostnadsutviklingen i forbindelse med anskaffelse av nye kampfly. Komiteen vil også vise til behandlingen av kampflyanskaffelsen i Innst. S. nr. 299 (2008–2009), jf. St.prp. nr. 36 (2008–2009), Innst. 441 S (2010–2011), jf. Prop. 110 S (2010–2012) og i Prop. 73 S (2011–2012). Komiteen forutsetter at Stortinget holdes orientert om eventuelle endringer i prosjektet, og viser også til at regjeringen legger opp til dette, jf. Prop. 73 S (2011–2012).

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Venstre viser til at det i NOU 2007:15 Et styrket forsvar (Siri Bjerke-utvalget) står at:

«Et tilbakevendende problem i utviklingen av Forsvaret har vært manglende samsvar mellom økonomiske forutsetninger og den faktiske, økonomiske utviklingen i en planperiode.

Gjennom hver planperiode viser det seg at kostnadene jevnt over blir stadig høyere (...) enn forutsett.»

Disse medlemmer deler således forslagsstillerens bakenforliggende bekymringer, nemlig faren for at slike overskridelser gjentar seg nå som Norge skal foreta et militært innkjøp som i sum utgjør det største fastlandsinnkjøpet noensinne.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet registrerer at regjeringen har tatt disse signalene og bekymringene for overskridelser på alvor. I den nylig fremlagte langtidsplanen for Forsvaret, Prop. 73 S (2011–2012) framgår det at regjeringen vil strekke kampflyanskaffelsen over flere år enn tidligere planlagt, og at anskaffelsen skal deles opp i årlige anskaffelser som hver for seg skal godkjennes av Stortinget i det aktuelle budsjettår, framfor at det gjøres én stor bestilling.

Disse medlemmer vil vise til at statsråd Espen Barth Eide i Stortinget 30. mai 2012 på spørsmål fra representanten Jan Arild Ellingsen om anskaffelsen av nye jagerfly/kampfly (JSF) svarte at:

«Jeg vil dessuten si at jeg opplever at vi har gjort en meget solid og grundig nedvalgsprosess og valgt det flyet som best møter de norske operative kravene. Det er F-35, som fullt ut møtte de forutsetningene vi satte. Vi gjorde estimater om hva prisen ville være, som var ganske robuste, med betydelig avsetning for

usikkerhet, og det er gledelig nok en gang å kunne opplyse om at prisforutsetningene fra 2008 holder. De treffer temmelig nøyaktig hva angår anskaffelsespris, og det har blitt noe rimeligere når det gjelder levetidskostnad for bruk av dette flyet. (...)»

Statsråden uttalte videre:

«(...) Det har vært stilt spørsmål om framdriften i prosessen. Der har Pentagon og min kollega Leon Panetta, som jeg er i tett kontakt med, tatt mange viktige grep, og som Ellingsen helt riktig var inne på, er det stor fordel for Norge at Pentagon har et så stort trykk på at selve programmet blir bra. Jeg er ikke i tvil om at US Navy og vi og mange andre kommer til å bli en storbruker av F-35, og vi kommer til å bli en fornøyd bruker, slik vi har vært det når det gjelder F-16-flyet.»

Disse medlemmer vil videre vise til at statsråden svarte følgende på spørsmål fra representanten Peter N. Myhre om prisoverslaget for kjøp av kampfly til Forsvaret:

«Svaret på det er ja – i den grad man her i verden kan være trygg på noe, fordi vi her bruker solide utredningsmodeller som er eksternt kvalitetssikret. Det ble gjort en ny gjennomgang av prisforutsetningene nå i 2012, slik vi også har redegjort grundig for overfor Stortinget i langtidsplanen for Forsvaret. Der har anskaffelsesprisen gått lite grann ned sammenliknet med fjoråret – til i overkant av 60 mrd. kr, og ikke 61 mrd. kr, men det er praktisk talt det samme beløpet.

Det er det beste anslaget vi kan gi, og det er eksternt kvalitetssikret, og det stemmer ganske godt med den utviklingen vi ser i markedet også. Jeg føler meg trygg på det, og vi jobber konkret med å gjennomføre den initiale anskaffelsen av fire fly, som vi fikk fullmakt til fra Stortinget i fjor.»

Disse medlemmer vil også vise til at statsråden til representant Ivar Kristiansen svarte følgende om pris på flyene:

«(...) Vi har også redegjort for hva en variasjon i antall innkjøpte fly betyr for prisen, og det er betydelig mindre enn hva man kanskje intuitivt skulle tro. Det som virkelig påvirker prisen, er valutasikkerhet. Hvis dollarkursen holder seg som den er i dag, blir denne anskaffelsen mye, mye billigere for Norge enn det vi har sagt, men det kan ikke vi forutsette. Vi må forutsette en tenkt fremtidskurs, basert på de observasjonene som Finansdepartementet gjør i markedet. (...)»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, vil avslutningsvis vise til at Stortinget i 2009, gjennom behandlingen av Innst. S. nr. 299 (2008–2009), jf. St.prp. nr. 36 (2008–2009) Nye kampfly til Forsvaret, sluttet seg til at F-35 skal avløse F-16 som ryggraden i Luftforsvaret og Forsvaret de neste 40 årene. Flertallet vil

understreke at F-35 er valgt som Norges nye kampfly, og ønsker derfor ikke å bidra til forsinkelser og usikkerhet om kampflyprosjektet. Flertallet understreker likevel at den videre prosess i kampflyanskaffelsen må være preget av mer åpenhet, slik at det sikres en bred og tverrpolitisk forankring av det neste tiårets største og viktigste forsvarsanskaffelse.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at kampflyvalget skulle baseres på, i prioritert rekkefølge: operative krav, kostnader og deltakelse av norsk forsvarsindustri. Valget av F-35 ble begrunnet med at det var den kandidaten som best tilfredstilte Norges krav til operativ og teknisk ytelse, samt var den med de laveste investerings- og levetidskostnader.

Disse medlemmer understreker at forslaget om å be Riksrevisjonen granske anskaffelsesprosessen ikke er basert på et ønske om omkamp av valgt flymodell. Disse medlemmer viser imidlertid til at kjøpet er det mest kostbare offentlige innkjøp gjennom tidene, og at det er avgjørende at konkurransen om leveransen var reell.

Disse medlemmer viser til at Eurofighter-konsortiet trakk seg fra deltakelsen om å levere nye kampfly i 2007 på grunn av misnøye med anskaffelsesprosessen. Også fra svenske myndigheters side er det fremsatt alvorlige påstander om forhold rundt anskaffelsen. Da Norge offentliggjorde valg av flytype, gikk den svenske forsvarsministeren ut i pressen med beskyldninger om at Norge regnet feil på prisen av flyene, slik at Gripen NG fremstår vesentlig dyrere enn F-35.

Disse medlemmer viser til at den svenske forsvarsministeren blant annet hevdet at norske myndigheter har basert driftskostnadene på erfaringene med F-16 og ikke kravspesifikasjonen har tatt hensyn til svenskerens erfaringer med Gripen i drift. I tillegg mente han at norske myndigheter regnet med flere havarier enn det Sverige anser naturlig. Det har også vært ulike oppfatninger om hvor mange fly som vil bli produsert av de ulike flytypene og hvordan dette påvirker økonomien.

I tillegg er det fremkommet en rekke påstander om manipulasjon av data, endringer av kravspekk underveis slik at det i realiteten kun var én aktuell

leverandør. Disse medlemmer viser blant annet til påstander i boken «Kampflyene som bomber forsvarens» av John Berg.

Disse medlemmer vil også vise til at F-35-flykjøp har vært gransket i flere andre land, blant annet i Danmark og Canada. Disse granskningene har først og fremst sett på om kostnadsanslagene har vært korrekte. Det kanadiske parlamentets budsjettrevisjon kritiserte nylig F-35-kjøpet og beskyldte regjeringen for å lure velgerne til å tro at innkjøpet av jagerflyet var billigere enn det var. Budsjettrevisjonen kom til samme konklusjon som den kanadiske riksrevisjonen, som i en lignende rapport beskyldte de militære for å føre nasjonalforsamlingen bak lyset og bryte loven ved ikke å informere parlamentarikerne.

Disse medlemmer viser også til evalueringer som er foretatt av den amerikanske riksrevisjonen (GAO), den seneste datert 20. mars 2012, som viser at utviklingskostnadene av flyene har steget med mer enn 100 mrd. dollar og at fullskalaproduksjonen er forsinket med om lag 5 år. Det er dessuten usikkert når flyene blir operative (initial operational capability) på grunn av usikkerheten rundt programmet.

For å rydde enhver tvil til side, mener disse medlemmer at det bør foretas en uhildet gjennomgang av anskaffelsesprosessen og grunnlaget for valget av F-35. Blant annet bør det ses på om kostnadsanslagene har vært gode nok.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber Riksrevisjonen foreta særskilt undersøkelse av anskaffelsesprosessen og grunnlaget for valget av nye kampfly og legge resultatet frem for Stortinget.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber Riksrevisjonen foreta særskilt undersøkelse av anskaffelsesprosessen og grunnlaget for valget av nye kampfly og legge resultatet frem for Stortinget.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råår Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 8:167 S (2010–2011) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Anders Anundsen og Jan Arild Ellingsen om at Riksrevisjonen foretar en særskilt undersøkelse av anskaffelsesprosessen og grunnlaget for valget av Joint Strike Fighter (JSF) (F-35) – bifalles ikke.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 5. juni 2012

Anders Anundsen

leder

Per Olaf Lundteigen

ordfører